

گزارش نشست علمی تخصصی

آموزش در دوران پاندمی کرونا؛ فرصت‌ها و چالش‌ها

پایست جمهوری
سازمان برنامه و بودجه کشور
مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

سی و پنجمین نشست علمی تخصصی

آموزش در دوران پاندمی کرونا

فرصت‌ها و چالش‌ها

دکتر علی اصغر فانی استاد دانشگاه و وزیر اسبق آموزش و پرورش
مدیریت آموزش و پرورش در شرایط عدم قطعیت و تغییرات سریع

دکتر سیما فردوسی-استاد دانشگاه و روانشناس
نقش والدین در کاهش اضطراب و ترس دانش‌آموزان در دوران کرونا

دکتر سیدحمید قاسمی استاد و رئیس مرکز تحصیلات تکمیلی دانشگاه پیام نور
اصول، ابعاد و الزامات آموزش الکترونیکی با تاکید بر سواد رسانه‌ای

دکتر علیرضا کمرئی-معاون آموزش متوسطه و رئیس ستاد پروژه مهر وزارت آموزش و پرورش
برنامه‌ریزی و سیاست‌های اجرایی آموزش و پرورش در دوران کرونا

مدیر علمی نشست
دکتر سعید طاهری
رئیس امور آموزش و پرورش عمومی، فنی
و حرفه‌ای سازمان برنامه و بودجه کشور

زمان: چهارشنبه ۹ مهرماه ۱۳۹۹ ساعت ۱۰ الی ۱۲
مکان: تالار کنفرانس مجازی مرکز به نشانی <https://connect.mporg.ir/dfrc>

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

مدیریت تدوین و نشر منابع علمی و برگزاری نشست‌های علمی

مجموعه گزارش شماره ۱۹۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسه گزارش

عنوان	گزارش نشست علمی تخصصی آموزش در دوران پاندومی کرونا؛ فرصت‌ها و چالش‌ها
شماره شناسه	۹۹-۸-۱۰۲۴۰
مدیر علمی نشست	دکتر سعید طاهری رئیس امور آموزش و پرورش و فنی و حرفه‌ای سازمان برنامه و بودجه
سخنرانان نشست	دکتر علی اصغر فانی استاد دانشگاه و وزیر اسبق آموزش و پرورش دکتر سیما فردوسی استاد دانشگاه و روانشناس دکتر سیدحمید قاسمی دانشیار و رئیس مرکز تحصیلات تکمیلی دانشگاه پیام نور دکتر علیرضا کمرئی معاون آموزش متوسطه و رئیس ستاد پروژه مهر وزارت آموزش و پرورش
بازخوانی و ویرایش	سیدمحمد شفيعی
طراح جلد	پدرام حاجی اسماعیلی
تاریخ برگزاری	۱۳۹۹/۷/۹
تاریخ انتشار	پاییز ۱۳۹۹
ناشر	مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی سازمان برنامه و بودجه کشور و مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نیست.	
حقوق معنوی اثر به پدیدآورندگان و حقوق مادی آن، به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور تعلق دارد و استفاده از آن با ذکر مأخذ بلامانع است.	
آدرس: تهران - خیابان نجات‌اللهمی - خیابان سپند شرقی - پلاک ۱۶ شماره‌های تماس ۰۲۱-۴۳۳۰۶۰۰۰ شماره پیام‌رسان ۰۹۹۲۱۵۷۵۸۴۳	
https://www.dfrc.ir/	

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۳	صحبت‌های آغازین
۳	دکتر علیرضا آزموده اردلان رئیس مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
۵	صحبت‌های ابتدایی مدیر علمی نشست
۵	دکتر سعید طاهری رئیس امور آموزش و پرورش عمومی، فنی و حرفه‌ای سازمان برنامه و بودجه کشور
۷	مدیریت آموزش و پرورش در شرایط عدم قطعیت و تغییرات سریع
۷	دکتر علی اصغر فانی عضو هیئت علمی و استاد دانشگاه تربیت مدرس، وزیر اسبق آموزش و پرورش
۱۱	برنامه‌ریزی و سیاست‌های اجرایی آموزش و پرورش در دوران کرونا
۱۱	دکتر علیرضا کمرئی معاون آموزش متوسطه و رئیس ستاد پروژه مهر وزارت آموزش و پرورش
۱۹	اصول، ابعاد و الزامات آموزش الکترونیکی با تاکید بر سواد رسانه‌ای
۱۹	دکتر سید حمید قاسمی استاد و رئیس مرکز تحصیلات تکمیلی دانشگاه پیام نور
۲۵	نقش والدین در کاهش اضطراب و ترس دانش‌آموزان در دوران کرونا
۲۵	دکتر سیما فردوسی روانشناس و استاد دانشگاه شهید بهشتی
۳۲	تصاویر منتخب

مقدمه

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری به‌منظور بررسی مسائل و مشکلات مهم و اساسی کشور در سطوح ملی (بخشی و فراهشی) و منطقه‌ای و همچنین ارائه مشاوره و خدمات کارشناسی به سازمان برنامه و بودجه کشور، اقدام به برگزاری نشست‌های تخصصی با مشارکت صاحب‌نظران، اساتید دانشگاهی، مدیران، پژوهشگران و کارشناسان زبده کشور می‌نماید.

در این نشست‌ها حضور صاحب‌نظران دارای تخصص متفاوت یا مکمل باعث می‌شود که یک موضوع از دیدگاه‌های متفاوت مورد بررسی و کنکاش قرار گیرد. این روش می‌تواند با بحث، تضارب آراء و تعامل میان صاحب‌نظران و نیز شرکت‌کنندگان در نشست، ضمن روشن‌تر کردن ابعاد یک موضوع، ابهامات، اشکالات و نادیده‌ها را آشکار سازد. از این رو، مدیریت هر نشست، بسته به هدف، موضوع، تخصص شرکت‌کنندگان و ماهیت بحث‌ها متفاوت است. به‌طوری که در برخی از نشست‌ها، هدف بررسی یک موضوع از زوایای مختلف بوده و در نشستی دیگر رفع اختلاف‌نظر و ابهامات تخصصی یا آینده‌نگاری موضوع محور بحث است. از آنجاکه هدف مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری، استفاده از نتایج این نشست‌های تخصصی است. از این رو، برخی از نشست‌ها می‌توانند آغازگر مطالعه یا پژوهشی برای سیاست‌گذاری، تدوین بسته‌های سیاستی یا تقویت و کمک به پژوهش‌هایی است که در سازمان برنامه و بودجه کشور یا مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری یا دستگاه‌های اجرایی در دست اجرا است. برخی اوقات نیز هدف نشست‌ها مقایسه تطبیقی میان نتایج پژوهش‌های انجام شده یا انجام یک فراتحلیل است. با توجه به هدف نشست‌ها که ارائه راهکارها و سیاست‌های اصلی پیرامون موضوعات بوده و اینکه مستمعان نشست به موضوعات احاطه دارند، از پرداختن به مطالب مقدماتی پرهیز می‌شود. امید است نتایج این نشست بتواند مورد استفاده مدیران، کارشناسان و مسئولان قرار گیرد.

علیرضا آزموده اردلان

رئیس مرکز

صحبت‌های آغازین
دکتر علیرضا آزموده اردلان
رئیس مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

همان‌گونه که مستحضر هستید مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری در وجوه مختلف در کنار سازمان و برنامه بودجه به عنوان بازوی پژوهشی انجام وظیفه می‌کند.

یکی از این روش‌ها برگزاری نشست علمی- تخصصی است که با دعوت از صاحب‌نظران و مسئولان سازمان برنامه و بودجه، قصد کنکاش حول موضوعات روز از جوانب و وجوه مختلف را دارد تا به این طریق شناخت و دیدگاهی بهتر نسبت به موضوعات به وجود آمده و آن را دست‌مایه آغاز پژوهش‌های بعدی و رفع موانع در توسعه و تأثیر برای پیشرفت کار دستگاه‌ها و همچنین تهیه بسته‌های سیاستی قرار دهیم.

این نشست مصادف با آغاز سال تحصیلی در وزارت آموزش و پرورش و دانشگاه‌هاست. بنده به یاد دارم در سال‌های ۱۳۸۱ یا ۱۳۸۲ در دانشگاه تهران دفتر آموزش‌های الکترونیکی ایجاد شد و از همه اساتید دعوت شد تا برای ایجاد دروس الکترونیکی در صورت تمایل اقدام کنند. محتوای تعدادی از دروس بصورت الکترونیکی تولید و زیرساخت‌های لازم ایجاد شد، اما هیچ‌گاه این روش آموزشی بصورت فراگیر مورد استفاده قرار نگرفت؛ چراکه اساتید بر این باور بودند کلاس حضوری حسی را به استاد و دانشجو القا می‌کند که از طریق الکترونیکی امکان‌پذیر نیست.

بنابراین همه زیرساخت‌ها و اقداماتی که در دانشگاه‌ها صورت گرفته بود، تقریباً با حداقل بهره‌وری به کار خود ادامه داد تا اینکه این پاندمی و لزوم برگزاری کلاس‌های غیرحضوری به وجود آمد و از قضا همه مجبور شدیم

که از این امکانات استفاده کنیم. با استفاده از این امکانات، متوجه مزایا و محاسنی شدیم که در این روش نهفته بود و از آن بی‌اطلاع بودیم. قطعاً معایب و کمبودهایی هم دارد، اما در ذکر محاسن آن همین بس که کلاس‌ها بدون تعطیلی برگزار می‌شود و حتی دانشجویی که حال مساعدی ندارد، می‌تواند به‌صورت الکترونیکی در کلاس شرکت داشته باشد و تقریباً هیچ بهانه‌ای برای تعطیلی وجود ندارد.

سنوات گذشته در روزهای پایانی سال، اکثراً کلاس‌ها تعطیل می‌شد و دانشجویان راهی شهرستان‌های خود می‌شدند، اما سال گذشته حتی در شب چهارشنبه آخر سال هم کلاس بنده دایر بود و کلاس‌ها تا یک هفته مانده به امتحان هم ادامه داشت. حتی تعداد جلساتی که در این شرایط برگزار شد، رکوردی بر تعداد جلسات برگزار شده برای یک درس شد. این‌ها و بسیاری دیگر، مزایایی است که امروز با حضور اساتید و کارشناسان محترم به معرض کنکاش و بررسی قرار خواهیم داد.

مدیر علمی نشست دکتر سعید طاهری
رئیس امور آموزش و پرورش عمومی، فنی و حرفه‌ای
سازمان برنامه و بودجه کشور

در خصوص برگزاری این نشست ابتدا به عنوان هدف این جلسه مطالبی را خدمت شما عرض خواهیم کرد. همان‌طور که مستحضر هستید مقام معظم رهبری در ارتباط تصویری با رؤسا و مدیران آموزش و پرورش ضمن تشکر و قدردانی از اقدامات مجموعه آموزش و پرورش، ملاحظات و نکات مهمی را بیان فرمودند. دو محور مهم فرمایشات معظم‌له این بود که منطق ایجاد دستگاه عظیم آموزش و پرورش، انسان‌سازی است. برون‌داد کارخانه عظیم انسان‌سازی (برونداد آموزش و پرورش) باید انسان شایسته باشد و اگر بخواهیم چنین انسانی از این کارخانه عظیم بیرون بیاید، باید ضمن توجه به سیاست‌های اجرایی آموزش و پرورش اهداف کلان، راهبردهای کلی، سیاست‌های عملی و برنامه‌های اجرایی مشخص داشته باشیم. در حوزه نیروی انسانی هم تأکیدات ویژه‌ای داشتند و معلمان را به عنوان افسران سپاه پیشرفت کشور معرفی کردند. در راستای فرمایشات مقام معظم رهبری و تأکیدات رئیس‌جمهور، برای توجه هرچه بیشتر به آموزش و پرورش، پس از اقدامات ارزنده‌ای که جناب آقای دکتر نوبخت در سال گذشته و سال جاری برای ترمیم رتبه‌بندی معلمان و افزایش حقوق همه فرهنگیان گرامی و سپس بازنشستگان عزیز انجام دادند و پرداخت حقوق حدود ۵ هزار و ۴۰۰ میلیارد تومان پاداش پایان خدمت فرهنگیان دستور فرمودند، با برگزاری نشست‌های علمی و تخصصی با خبرگان و نخبگان حوزه تعلیم و تربیت برای تحقق سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و افزایش کیفیت نظام تعلیم و تربیت، راهکارهای لازم احصا و پیگیری شود.

از اواخر سال گذشته، بیماری کووید-۱۹ باعث تعطیلی مدارس به صورت حضوری گردید. اگرچه آموزش تعطیل نشد، اما با چالش‌های عدیده‌ای مواجه شدیم. به طور کلی در دنیا در مواجهه با این پدیده، آموزش‌های ترکیبی شامل آموزش‌های حضوری و غیرحضوری به عنوان اصلی‌ترین ابزار جایگزین فرایند آموزش حضوری شد. آنچه مهم است، خلق نظام آموزشی متناسب با نیازهای این دوران که ویژگی بارز آن، عدم قطعیت است، لازم است تدبیری اندیشیده شود.

در این راستا آنچه در آموزش‌های الکترونیکی مهم است، چهار سطح آمادگی شامل ۱- آمادگی فنی، ۲- تولید محتوا، ۳- آمادگی دانش‌آموزان و معلمان برای استفاده از تجهیزات و امکانات مربوط و ۴- نظارت و ارزیابی است. اگرچه نگرانی از وضعیت سلامت دانش‌آموزان، یادگیری دانش‌آموزان به جهت ماهیت اجتماعی بودن یادگیری، آسیب‌های عاطفی و اجتماعی به جهت کاهش ارتباطات دانش‌آموزان با گروه همسالان، بر هم خوردن نظم و برنامه‌های زمانی نظیر ساعات خواب و فعالیت دانش‌آموزان از جمله مواردی است که نظام تعلیم و تربیت را تحت تأثیر خود قرار داده است.

بنابراین، در این نشست بر آنیم که تلاش کنیم با همت نخبگان و خبرگان عرصه تعلیم و تربیت، راهکارهای لازم را احصا و ارائه کنیم. ابتدا از جناب آقای دکتر فانی، وزیر اسبق آموزش و پرورش و عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس استدعا داریم که فرمایشات خود را با عنوان «مدیریت آموزش و پرورش در شرایط عدم قطعیت و تغییرات سریع» ایراد فرمایند.

مدیریت آموزش و پرورش در شرایط عدم قطعیت و تغییرات سریع

دکتر علی اصغر فانی

عضو هیئت علمی و استاد دانشگاه تربیت مدرس، وزیر

اسبق آموزش و پرورش

آموزش و پرورش یک نهاد فرهنگی- اجتماعی است. هر اقدامی که در آموزش و پرورش صورت می‌گیرد، جامعه را تحت تأثیر خود قرار خواهد داد. به تعبیر مقام معظم رهبری، آموزش و پرورش حداقل ۴۰ میلیون مخاطب دارد؛ بنابراین، تصمیم‌گیری در آموزش و پرورش و مدیریت بر این دستگاه بزرگ و پهن‌پیکر باید خیلی دقیق و حساب‌شده باشد.

مدیریت روان و بهداشت روانی جامعه از وظایف جدی مدیران آموزش و پرورش است. کنکور سراسری که اخیراً برگزار شد در نظر بگیریم. از آنجا که فصل مشترک آموزش و پرورش و آموزش عالی است، داوطلبان بسیار اذیت شدند. همچنین بازگشایی مدارس که شاهد حرف‌های دوگانه بودیم. در زمان کوتاهی، تصمیمات جدید گرفته می‌شد و مجدداً به حرف‌های قبلی برمی‌گشت.

همچنین می‌توان به تجربه دفاع مقدس اشاره کرد. در زمان جنگ و زمانی که موشک‌باران به تهران رسید، شاهد تعطیلی مدارس بودیم. اگر مدرسه‌ها تعطیل می‌شد و کلاً سال تحصیلی از بین می‌رفت و دانش‌آموزان در همان پایه قبلی می‌ماندند، ورودی‌های سال اول ابتدایی جدید جایی برای نشستن در سر کلاس‌ها نداشتند. این موضوع صرفاً برای سال اول اتفاق نمی‌افتاد و ۱۲ سال تحصیلی این پدیده در حال حرکت می‌بود.

اگر کلاس‌ها را دایر می‌کردیم، ممکن بود مدارس بمباران شود و دانش‌آموزان از بین بروند. کما اینکه این اتفاق در شهرستان میانه رخ داد و ۲۴۳ دانش‌آموز شهید شدند. از این‌رو این پرسش در آن زمان نیز مطرح بود که مدرسه‌ها دایر باشد یا خیر؟

در آن زمان آقای اکرمی وزیر آموزش و پرورش و من معاون ایشان بودم. آقای اکرمی تصمیم را بر عهده من گذاشتند. طی جلسات متعددی که برگزار شد به این نتیجه رسیدیم مردم هر کجا هستند، ما هم همان‌جا هستیم. به این معنا که تابع تصمیم مردم بودیم. عده‌ای از مردم در خانه‌ها بودند و ما از طریق تلویزیون آموزش می‌دادیم. معلمان در حد نیاز در مدرسه حضور داشتند و صرفاً رفع اشکال می‌کردند. عده کثیری به شهرستان‌ها و روستاها رفتند. بنده بخشنامه‌ای ارسال کردم مبنی بر اینکه هر دانش‌آموزی به هر مدرسه‌ای مراجعه کرد و در هر کلاسی تمایل داشت حضور داشته باشد، باید ثبت‌نام شود. در واقع ما تابع تصمیم مردم شدیم. این تجربه می‌تواند برای کرونا هم تسری پیدا کند. با همه تصمیمات مختلفی که گرفته شد، در نهایت تابع تصمیمات مردم شدیم.

آرامش در دستگاه تعلیم و تربیت، لازمه مدیریت در آموزش و پرورش است. آموزش و پرورش در شرایط آرامش می‌تواند کار انجام دهد. لذا باید سعی شود در آموزش و پرورش آرامش حاکم شود تا در هر شرایطی کار به درستی انجام شود. خواسته جامعه از مدیریت آموزش و پرورش باید این‌گونه باشد که تصمیمات، هیجانی نبوده و با آینده‌نگری، تأمل و تدبیر امور را پیگیری کرد.

با مقدمه‌ای که بیان شد، توصیه‌هایی برای مدیریت آموزش و پرورش در شرایط عدم اطمینان و تغییرات سریع بیان خواهم کرد.

تمرکززدایی در آموزش و پرورش

در شورای عالی آموزش و پرورش پیشنهاد دادم که بهتر است در آموزش و پرورش تصمیم‌گیری، سپس ابلاغ کنیم، بلکه اصول کلی را تصویب کنیم، تصمیم‌گیری نهایی را به عهده شورای آموزش و پرورش شهرستان و استان بگذاریم؛ چراکه نمی‌توان قاعده کلی را برای کل کشور در وزارت آموزش و پرورش تصویب کرد.

اجرای کار تیمی

بهتر است همکاران در ادارات آموزش و پرورش، ادارات کل، ادارات مناطق و حتی مدارس تیم تشکیل دهند و ابعاد کار را بررسی کنند.

ایجاد آمادگی در تغییردهنده‌ها و تغییرپذیرها

از آنجا که تغییرات سریع اتفاق می‌افتد، باید در تغییردهنده‌ها و تغییرپذیرها آمادگی ایجاد کرد؛ یعنی معلم، دانش‌آموز و اولیا بدانند که شرایط عادی نیست و خود را با شرایط جدید وفق دهند.

تشریک مساعی و مدیریت مشارکتی

به هیچ عنوان مدیریت فردی در شرایط عدم اطمینان پاسخگو نخواهد بود و باید همه با هم فکر کنیم و راه‌های درست را بیابیم.

توسعه ارتباطات

در سطح وزارتخانه آموزش و پرورش باید با وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های دیگر از جمله وزارت صمت، بهداشت و درمان، صدا و سیما و... در ارتباط باشیم تا بتوانیم از این بحران و شرایط عدم اطمینان خارج شویم.

تصمیم‌گیری به موقع

با توجه به اطلاعات در دسترس باید به موقع تصمیم‌گیری شود. همواره اطلاعات صد درصدی در اختیار ما قرار نمی‌گیرد. ممکن است ۷۰ درصد اطلاعات در دست ما باشد. مدیران باید دارای سه مهارت فنی، ادراکی و انسانی باشند. در اینجا مهارت ادراکی می‌تواند ۳۰ درصد اطلاعاتی که در اختیار ما نیست را به خوبی پوشش دهد.

در این مدت شاهد بودیم برخی اوقات دیر تصمیم‌گیری می‌شد، در حالی که می‌توانستیم زودتر با کار تیمی و مشورت به تصمیم‌گیری نهایی دست یابیم.

توسعه خلاقیت

در اولین توصیه به تمرکززدایی اشاره شد. تمرکزگرایی باعث از بین رفتن خلاقیت‌ها می‌شود. وقتی تصمیم متمرکز گرفته شود و همه ملزم به اجرای آن شوند، مدیر، معاون، رئیس منطقه و... فکری نخواهند کرد و تصمیمی نخواهند گرفت و در نتیجه خلاقیت افت خواهد کرد. لذا توسعه خلاقیت و تمرکززدایی در یک راستا قرار خواهند گرفت.

پایداری در ناملايمات

در شرایط بحرانی ناملايمات زياد و امکانات کم خواهد بود؛ بنابراین، باید در برابر ناملايمات پايدار بمانيم.

مدیریت زمان

اکثر کلاس‌ها در حال حاضر در شهرهای بزرگ مانند تهران به شکل سامانه مدیریت یادگیری^۱ یا از طریق سامانه شاد و دیگر سامانه‌ها در حال برگزاری است. ما باید از زمانی که در اختیارمان قرار دارد، حداکثر استفاده را کنیم.

پذیرفتن دیگران، آن‌طور که هستند

باید دیگران را آن‌طور که هستند، بپذیریم؛ نه آن‌طور که می‌خواهیم.

استقرار سیستم یادگیری چابک

آموزش مجازی وقتی می‌تواند اثربخش باشد که به دانش‌آموز تمرین و تکلیف داده و از او آزمون‌های حساب‌شده گرفته شود و کلاس‌های رفع اشکال برای او در نظر بگیریم.

خودکنترلی

استفاده از اولیا برای نظارت بر امر تحصیل فرزندان از طریق مجازی، توصیه جدی است که باید به آن توجه شود.

جمع‌بندی

در رابطه با بحث کرونا و بحث جنگ که تقریباً به یکدیگر شبیه هستند، مردم تصمیم‌گیر باشند و دولت و حاکمیت در خدمت و تسهیل‌کننده تصمیم باشد. در اینجا نقش دولت این‌چنین تعریف می‌شود که دولت موظف است تصمیمات مردم را اجرایی کند. عملاً دیده شد در بازگشایی مدارس به‌صورت حضوری یا مجازی، تصمیم تلفیقی ارائه شد و تصمیم را به عهده خانواده‌ها گذاشتیم.

در خصوص تمرکززدایی باید گفت باعث افزایش خلاقیت‌ها خواهد شد. برای نمونه از سال ۱۳۸۸ در وزارت آموزش و پرورش شعار «اسمارت اسکول» (مدرسه هوشمند) مطرح شده است. امکانات و تجهیزات زیادی هم تهیه و در مدارس دپو شد؛ اما تقریباً تا پیش از بحران کرونا کاری در رابطه با مدرسه هوشمند شاهد نبودیم. از ۱۰ اسفند ۱۳۹۸ تا امروز شاهد رشد بسیار بالای آموزش‌های مجازی و الکترونیک در مدارس هستیم. علت اصلی این است که مدیران مدارس احساس کردند، اختیارات لازم را دارند؛ بنابراین، عدم تمرکز باعث رشد خلاقیت‌ها شد و کاری که در هشت ماه کرونا در رابطه با آموزش مجازی صورت گرفته، بیش از اقداماتی در ۱۰ سال از شروع طرح مدرسه هوشمند بوده است. بنابراین، همچنان باید اختیارات مدارس، مناطق و استان‌ها افزایش یابد.

برنامه‌ریزی و سیاست‌های اجرایی آموزش و پرورش در دوران کرونا

دکتر علیرضا کمرئی

معاون آموزشی متوسطه و رئیس ستاد پروژه

مهر وزارت آموزش و پرورش

بنده مطالب خود را پیرامون مباحث و سیاست‌های اجرایی آموزش و پرورش در دوران کرونا متمرکز کرده‌ام. پیش از آن برای به دست آوردن زمینه بحث و اینکه در کشورهای دیگر نسبت به این مسئله چگونه عمل کرده‌اند، اشاره کوتاهی خواهم داشت. ما هم در همین کانتکس مباحث خود را جمع‌آوری و سعی کردیم از تجربیات جهانی که در حال شکل‌گیری است، استفاده کنیم.

می‌توان گفت مسیرهایی که دنیا در حوزه آموزش در شرایط همه‌گیری کرونا طی کرد، کشور ما هم با آن مواجه بود و ما متناسب با زیرساخت‌های کشور پاسخ متفاوتی داشتیم و شاید با کیفیت‌های مختلفی همراه بود، اما جمیع راهبردهای ما تلاشی برای عقب‌نماندن و جلوگیری از شکاف آموزشی بود. در این راستا مروری بر نکات مهم و تقریباً مشترک نظام‌های آموزشی داشته‌ایم که عبارتند از:

تأثیر فضای مجازی بر آموزش و پرورش

زیست‌بومی جدید با اقتضائاتی متفاوت: من هنوز معتقدم که همه الزامات این زیست‌بوم شکل نگرفته و ما به شرایطی در هفت ماه گذشته پرتاب شدیم که مبانی و ابعاد آن استوار نشده و در حال تغییر است؛ اما قطعاً این زیست‌بوم، متفاوت با زیست‌بوم گذشته خواهد بود؛ بنابراین، شرایط ابهام و عدم قطعیت از اقتضائات مدیریت در این زیست‌بوم در حال گذار و شکل‌گیری است.

سلامتی و ایمنی اولویت اول: در همه توصیه‌ها از جانب مجامع بین‌المللی یا در همه ملاحظاتی که نظام‌های آموزشی پیش گرفته بودند به این موضوع تأکید داشتند که اولویت همه کشورها باید حفظ سلامت و ایمنی دانش‌آموزان باشد.

برنامه‌ریزی در شرایط عدم قطعیت و ابهام: رفتار ویروس کاملاً نامشخص و دامنه تأثیر نامعین بود. تنها اصل ثابت و حاکم بر برنامه‌ریزی‌ها این است که تغییرات را مورد ملاحظه قرار دهیم و آمادگی برای مواجهه با تبعات ناشی از این ویروس و تأثیرات آن بر ابعاد مختلف اجتماعی را انتظار بکشیم.

شرایط زمینه‌ای ناهموار: موجی از نگرانی در جامعه (ذی‌نفعان درونی و بیرونی) و تأثیرگذاری آن بر فرایند برنامه‌ریزی و اجرا وجود داشت.

دل‌مشغولی دائمی به سه پرسش اصلی: زمان‌بندی، شرایط و فرایند بازگشایی چگونه خواهد بود؟ در دنیا نسبت به این سه پرسش، مواضع مختلفی گرفته شد. در زمینه فرایند بازگشایی مدارس با سه مسئله اصلی روبه‌رو بودیم که باید به آنها پاسخ می‌دادیم. این سه مسئله عبارتند از:

چه کسانی باید به مدرسه بازگردند؟ اینکه تصمیم گرفته شود دانش‌آموزان بر اساس سن یا نوع و اهمیت امتحانات دانش‌آموزان یا اولییتی که جنس آموزش‌های مهارتی دارند- که بیشترین لطمه در این شرایط به آموزش‌های مهارتی وارد شد- به مدرسه بازگردند.

چه کسانی در فرایند دخیل هستند؟ اینکه ستاد ملی کرونا یا ستادهای استانی یا خانواده‌ها یا شورای مدرسه یا دانش‌آموزان تصمیم‌گیر هستند؟

کدام دوره‌ها باید ابتدا بازگشایی شوند؟ آیا باید روی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه تمرکز صورت گیرد یا بر روی هنرستان‌ها و...

پاسخ به این پرسش‌ها در تصمیم‌گیری اثرگذار بود و مطالعات نشان می‌دهد از همین منظر به بازگشایی مدارس توجه شده است.

آموزش از راه دور و در بستر پلتفرم‌ها: دنیا به این سمت حرکت کرد و تقریباً ۸۰ درصد نظام‌های آموزشی درگیر این پدیده شدند و تأثیر پذیرفته‌اند. استفاده از پلتفرم‌ها فضایی را باز کرد و فرصت جدی در اختیار نظام آموزشی قرار داد. در کشور ما پیش از این، رویکردی کاملاً متفاوت به موضوع بود و داشتن موبایل و استفاده از فضای مجازی در سیستم آموزشی توجیهی نداشت، اما امروزه توصیه شده که در سطح وسیع این موضوع به کار گرفته شود و بین امتناع و نگاه محتاطانه تا وسعت و بلندی نظر و توصیه برای استفاده تفاوت زیادی است.

شکاف آموزشی دغدغه‌ای جدی: این نگرانی به طور جدی مطرح بود. آیا برای یک دوره آموزشی آثار این شکاف ممکن است در یادگیری دانش‌آموزان تهدیدزا باشد؟

مسئله ارزشیابی: در بسیاری از نظام‌های آموزشی به این مسئله پرداخته شد. از روایی امتحانات و ارزشیابی گرفته تا پایایی آنها در شرایط جدید و قابل استناد و اتکا بودن آن، یا حتی از تابویی که نسبت به امتحانات وجود دارد و نظام آموزشی آن را به عنوان بخشی از تکمیل فرایند یادگیری تلقی می‌کند و این در حالی است که در خانواده‌ها و دانش‌آموزان تصویر دیگری از امتحانات وجود دارد و نحوه برخورد با این مسئله با انگاره‌های ذهنی جامعه در تعارض است و این مسئله نیز ذهن ما را مشغول خود می‌کند.

فقدان تجارب کافی در نظام‌های آموزشی: لزوم مراقبت و پشتیبانی از معلمان؛ نحوه اداره کلاس، نحوه طراحی درس در فضای مجازی که تفاوت‌های اساسی با کلاس‌های حقیقی دارد و روش‌های ارزشیابی و نحوه نظارت بر کار معلمان از جمله مواردی است که همه نظام‌های آموزشی از جمله نظام آموزشی کشور ما را دستخوش تغییر کرده بود.

زیرساخت‌های ناکافی: در موضوع به‌کارگیری فضای مجازی در سطح وسیع از نداشتن -دیوایس برای دانش‌آموزان تا سرعت پایین اینترنت از جمله مواردی است که به طور خاص در کشور می‌توانست اثرگذار باشد. ادامه یادگیری بر مدار داشته‌های ملی در هر شرایطی و تقویت زیرساخت‌ها: با توجه به آنچه در اختیار کشور ما بود باید به این مسئله توجه می‌کرد. آرزو و آرمان و انتظارات چیزی را حل نمی‌کرد.

یادگیری در خانه و خانواده: استرس برای دانش‌آموزان و خانواده‌ها؛ چراکه وقتی قرار است خانواده مسئولیت جدیدی را در آموزش به عهده بگیرد و مدیریت فرزندان در زمینه درسی و ایفای نقش تربیتی عهده‌دار شود، با امکانات و منابع اندک استرس‌زا بود.

عوارض تعطیلی‌های طولانی: در ابعاد تربیتی، اخلاقی کودکان، کودکان کار در خانواده‌های آسیب‌پذیر؛ امروز با شهامت و جرأت بیشتری در این زمینه گفت‌وگو می‌شود و بخشی از چرخش نظام آموزشی ما و تصمیم‌گیرندگان مرتبط با سیستم آموزشی برای ورود آموزش‌های حضوری در دوره جدید مبتنی بر برداشتی بود که از عوارض تعطیلات طولانی وجود داشت.

نابرابری در دسترسی به آموزش از راه دور: این مسئله در تمام دنیا و کشور ما ایجاد مشکل کرده بود. در مناطق محروم و عشایری افرادی به آموزش از راه دور دسترسی نداشتند و باعث ایجاد شکاف آموزشی شده بود.

نتیجه این وضعیت ایجاد حسی از آشفتگی در نظام‌های آموزشی که از اقتضائات آموزش و اداره نظام آموزشی در دوره بحران بود.

تغییر در نقش مدیر

مدیریت یا رهبری؛ مدیر مدرسه باید بیش از زمان‌های گذشته در نقش رهبر ظاهر شود. اگر در گذشته کارکردهای مدیریتی را برای مدیر آموزشگاه برجسته می‌دیدیم و اشاره می‌کردیم که به عنوان رهبر آموزشی عمل کند و این واژه را در کنار نقش مدیریت قرار می‌دادیم، امروز اگر رهبر آموزشی الهام‌بخش نباشد و بر روی کارکنان نفوذ نداشته باشد و بر روی چشم‌اندازهای مدرسه توافق ایجاد نکند، قطعاً با کامیابی و موفقیت روبه‌رو نخواهد شد.

تغییر در نقش معلم

اگر در گذشته گفته می‌شود نقش هدایت‌کننده و تسهیل‌گر است، امروز به خوبی متوجه شدیم که در فضای مجازی نمی‌تواند به خوبی کلاس درس را مدیریت کند و باید قطعاً به عنوان هدایتگر جریان آموزش ظاهر شود تا هم خودش احساس آسایش و آرامش بیشتری کند و هم وقت را برای انتقال مسائل مهم آموزشی داشته باشد.

لزوم آزادسازی فرایند یاددهی و یادگیری برای تحقق مجازی‌سازی واقعی رخ نمی‌دهد. باید نقش معلم را به هدایت‌گر تغییر داد تا متناسب با فضای تعاملی مجازی شود.

تغییر در ابعاد و مؤلفه‌های جریان تربیت

در نگاه به جهت‌گیری و محتوا تغییرات و نوعی تربیت مجازی ایجاد شده است. برای تحقق این ابعاد، راهبردها را باید بر اساس نحوه جایابی آموزش و پرورش روی شش طیف بر مبنای شش بعد تعیین کرد.

طیف‌های شش‌گانه تربیت

نقطه مطلوب مجازی‌سازی تربیت در هر طیف چه می‌تواند باشد؟

طیف کنترل که «تحمیل» در یک سوی آن و «رهاشدگی» در سوی دیگر آن است. «تقویت اراده آگاه برای بهره‌گیری از فضای آموزشی و تأثیرپذیری از جریان تربیت در فضای آموزشی» اگرچه ما گاهی اوقات در تحلیل کیفیت آموزش‌های حضوری و جداسازی آن از فضای مجازی روی این نقاط متمرکز می‌شویم که آموزش در فضای حضوری بار تربیتی دارد و آنچه تحت عنوان آموزش از آن یاد می‌شود در محیط آموزشی واقعی اتفاق می‌افتد که خاصیت آموزش‌های حضوری است. اما ما از عوارض منفی و مثبت تربیتی در آموزش مجازی دور نیستیم، بنابراین بین این دوگانه‌ها باید به نقطه بهینه‌ای برسیم.

طیف نقش مربی که «دیگرآموزی» در یک سوی آن و «خودآموزی» در آن سوی آن است.

مربی طراح

طیف ابزار که «حضور صرف» در یک سوی آن و «بدون حضور» در سوی دیگر آن است. «ارتباط مؤثر» در این طیف باید به ارتباطی مؤثر فکر کنیم.

ابعاد یادگیری که «دانش» در یک سوی آن و «مهارت» در سوی دیگر آن است.

معناداری یادگیری (ارتباط با زندگی واقعی)

طیف اطلاعات که «آموزش» در یک سوی آن و «پژوهش» در سوی دیگر آن است.

رویکرد حل مسئله

طیف ارزیابی که «ارزیابی بیرونی» در یک سوی آن و «خودارزیابی صرف» در سوی دیگر آن است. «ارزیابی فرایندی، چندسویه و تفسیری»

جایابی آموزش و پرورش روی هر طیف، می تواند موفقیت یا عدم موفقیت مجازی شدن تربیت را مشخص کند.

نگاهی به آینده

فرایند مجازی سازی آموزش و پرورش؛ فرایندی بازگشت ناپذیر: احتمالاً در آینده مدارس ما متفاوت خواهند بود و آنچه در حال وقوع است، مطلقاً برگشت پذیر نیست و حتی اگر تلاش کنیم رویکردهای سنتی را در آموزش نگه داریم، در مقابل موج و فضای ایجاد شده، توانی نخواهیم داشت.

لزوم بازتعریف «مدرسه آینده» با مطالعات آینده پژوهانه: مدرسه آینده با شرایطی که امروز در حال وقوع است گره خورده و فروریختن دیوارهای مدرسه به دلیل ورود سیستم مجازی در آموزش و پررنگ شدن مسئولیت و نقش خانواده ها و بالا رفتن مصرف رسانه ای از ویژگی های مدارس آینده ما خواهند بود.

مروری بر روند مواجهه آموزش و پرورش در دوره پاندومی کرونا

— هفته حیرت و سرگشتگی: نخستین هفته اسفند ۱۳۹۸ شاید این زمان کمتر از ۱۰ روز طول کشید، اما نظام آموزشی در مواجهه با این پدیده دچار سرگشتگی شده بود. تمام نظام های آموزشی دنیا با این پدیده مواجه بودند که می توان حسی در آشفتگی تعبیر کرد.

— ویژگی مهم این دوره: انتظار بازگشت به مدرسه و تأثیر این انتظار بر ابعاد مختلف نظام آموزشی (نظام آموزشی، عوامل انسانی، خانواده ها و دانش آموزان).

— راهبردهای نظام آموزشی: اندیشیدن به روشی فراگیر در آموزش با الهام از تجربه دوران دفاع مقدس.

— پدید آمدن شعار: آموزش تعطیل نمی شود.

-
- ارزیابی ما از اقدام: شروع به هنگام آموزش‌های تلویزیونی.
  - متناسب با روندی که در حال گذار است، ما مواضع خود را تطبیق می‌دهیم. برای نمونه در دهه‌های دوم و سوم اسفندماه واکنش ما در گرایش مثبت به حضور فضای مجازی در نظام آموزشی خود را پدیدار کرد که در نهایت در امتداد این مسئله، منجر به ایجاد شبکه شاد شد. حضور بیش از ۱۰ میلیون دانش‌آموز در فضای شاد فرصتی را ایجاد کرد که نظام آموزشی کمک کند تا شکاف یادگیری به حداقل برسد و آموزش پایدار باقی بماند و سه ماه باقی‌مانده از سال تحصیلی گذشته را به پایان برسانیم و یک پایان خوب را رقم بزنیم.
  - روزهای بیم و امید: دهه دوم و سوم اسفند
  - ویژگی‌های مهم این دهه، تصویر مبهم از آینده سال تحصیلی که تا پایان سال ۱۳۹۸ ادامه یافت.
  - شکل‌گیری سیاست استمرار آموزش و یادگیری (برخورد فعالانه).
  - حرکت خودجوش معلمان در فضای مجازی.
  - واکنش نظام آموزشی: گرایش مثبت به آموزش در فضای مجازی و مداخلاتی برای توسعه -شروع مذاکرات برای ورود فضای مجازی به سیستم آموزشی.
  - واکنش‌ها در مقابل فضای مجازی.
  - ناشناخته بودن محیط مجازی برای نظام آموزشی و جریان تعلیم و تربیت کشور.
  - نگرانی‌ها از ابعاد مشارکت و درجه همگرایی (پارادوکس مشارکت و ایمنی)، (پارادوکس مصالح تربیتی و منافع بخش خصوصی)، (محدودیت ظرفیت پیام‌رسان‌های داخلی)، (مسئله پیام‌رسان‌های خارجی در حال توسعه) و (تمایل به مشارکت پیام‌رسان‌ها و کیفیت رعایت چارچوب‌های نظام آموزشی).
  - ظهور تدریجی ناهمخوانی در همراهی پیام‌رسان‌ها و شکل‌گیری اندیشه پیام‌رسانی مستقل در نظام آموزشی).
  - سرانجام مذاکرات: خروج پیام‌رسان‌ها از برنامه و مذاکره در مورد یک پیشنهاد (همراه اول).
  - اقدام: پیام‌رسانی که «شاد» نام گرفت در تعطیلات نوروز ۱۳۹۹.
  - تلاش‌ها و پیگیری‌های مستمر از قرارداد تا معماری شبکه و از گروه‌بندی‌های مبتنی بر کلاس تا تولید محتوا.
  - نتیجه اقدام: نیمه دوم فروردین: پیام‌رسان شاد در خدمت نظام آموزشی.
-

- یک ماه از سال تحصیلی باقی است: تلاش برای زیر بار رفتن شبکه با هدف جبران گذشته و آمادگی برای سال تحصیلی آینده.
- شکل‌گیری سیاست: پایان خوب سال تحصیلی پدیدار شدن علائم عدم بازگشت به مدرسه.
- راهبرد نظام آموزشی: تدریس همه مباحث کتاب در تلویزیون، شاد و بسته‌های آموزشی در مناطق محروم.
- تدوین دستورالعمل امتحانات، تصمیم‌گیری در مورد پایان زمان آموزش، امتحانات نهایی، امتحانات پایه نهم، تصمیم‌گیری در مورد بودجه‌بندی دروس و حجم مباحث کنکور ۱۳۹۹.
- روزهای دشوار آموزش‌های مهارتی: آموزش‌هایی که باید به سرانجام می‌رسید.
- ۱۶ روز حضور با ۶۶۰ هزار دانش‌آموز در امتحانات نهایی.
- پایان آموزش در ۱۷ تیر ۱۳۹۹.

آثار و پیامدها

آموزش‌های تلویزیونی

- پوششی فراگیر با سطح دسترسی ۹۷ درصدی.
- بیان توجه حاکمیت به مسئله آموزش.
- تأثیر نسبی بر آرامش خانواده‌ها و کاهش دغدغه جامعه در زمینه آموزش.
- جبران بخشی از فرصت‌های از دست رفته زمان آموزش.
- آموزش همه دروس: همه ابتدایی، ۳۶ درس متوسطه اول، ۱۸۵ درس متوسطه نظری، همه دروس شایستگی‌های غیرفنی شاخه کاردانش و فنی و حرفه‌ای، بخشی از دروس مهارتی (از شایستگی‌های فنی و استانداردهای مهارت شاخه کاردانش در ۲۰۳ رشته و بیش از ۱۰۰ ماده درسی و استاندارد تعریف شده).

شبکه آموزشی دانش‌آموز (شاد)

- تدارک محیط امن و اختصاصی برای آموزش.
- محتوای استاندارد برای شبکه شاد.
- بارگذاری هزاران محتوای آموزشی قابل استفاده در شبکه.
- فراهم کردن محیطی نسبتاً تعاملی برای آموزش.
- شکل‌گیری شبکه با بیش از ۱۰ میلیون عضو.

— تولید و پخش قریب به ۳۰۰۰ برنامه تلویزیونی که بیش از ۷۰ درصد آن به‌صورت زنده پخش می‌شد.

تدارک بسته‌های آموزشی و درسنامه‌ها

- عدالت آموزشی و توجه به مناطق محروم.
- کمک به کاهش شکاف عمده آموزشی در مناطق محروم.
- پرداختن به نیاز واقعی مناطق محروم و دغدغه موجود در جامعه.

آغاز سال تحصیلی جدید ۱۳۹۹-۱۴۰۰

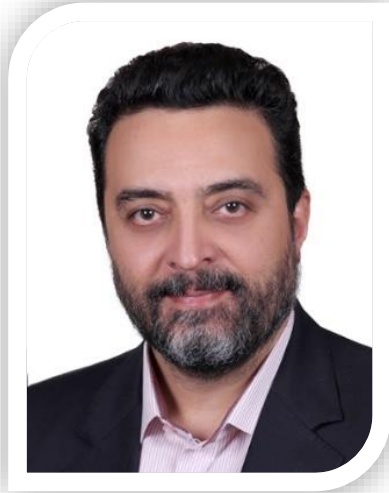
- شروع آموزش از ۱۵ شهریور.
- افزایش برنامه‌های تلویزیونی از نخستین روز فعالیت از ۲۸ برنامه به حدود ۴۰ برنامه در روز (شبکه‌های آموزش، شبکه ۴ و شبکه معارف و برخی شبکه‌های استانی و رادیو).
- دستورالعمل بازگشایی با هدف افزایش آمادگی در قالب سناریوهای سه‌گانه.
- تغییر در توصیف پدیده و مسئله آموزش‌های حضوری.
- ویژگی: انتخابی بودن روش یادگیری توسط دانش‌آموزان.
- تغییر در قابلیت‌های شبکه شاد.
- پیش‌بینی حدود ۴۰ برنامه در روز.
- آموزش معلمان برای کار در فضای مجازی.
- اقدام اخیر، راهنمایی مدیران در اداره مدرسه در شرایط حاضر و مدل‌سازی روش‌های ارائه خدمات.

اصول، ابعاد و الزامات آموزش الکترونیکی با تأکید بر سواد رسانه‌ای

دکتر سید حمید قاسمی

دانشیار و رئیس مرکز تحصیلات تکمیلی دانشگاه پیام نور

سواد مهم‌ترین مسئله‌ای است که در نظام آموزشی اعم از دانشگاه‌ها و آموزش و پرورش دنبال می‌کنیم. در طول چند دهه گذشته یونسکو همواره تعریفی از سواد ارائه می‌کند. با توجه به تغییراتی که در دنیا و نظام جهانی به وجود می‌آید و نیازهایی که افراد برای حضور مؤثر و کیفیت زندگی لازم در دنیای روز دارند، این تعاریف و مفاهیم در حال تغییر است.

تعریفی که یونسکو در اوایل قرن بیستم مطرح کرد صرفاً توانایی خواندن و نوشتن به زبان مادری بود؛ اما خیلی زود این تعریف تغییر یافت و با توجه به نیاز، علاوه بر توانایی خواندن و نوشتن به زبان مادری، بر توانایی کار با رایانه و بلد بودن زبان دوم و زبان بین‌المللی نیز تأکید داشت.

این تعریف به سرعت برای تغییرات جهانی ناکارآمد و بر ۱۲ نوع سواد تأکید شد که در دنیای امروز افراد باید به این ۱۲ نوع سواد مجهز شوند تا بتوانند حضور مؤثری در دنیای امروز داشته باشند که این ۱۲ نوع سواد عبارتند از: سواد عاطفی، سواد ارتباطی، سواد مالی، سواد رسانه‌ای، سواد تربیتی، سواد رایانه‌ای، سواد سلامتی، سواد نژادی و قومی، سواد بوم‌شناختی، سواد تحلیلی، سواد انرژی و سواد علمی.

یونسکو سعی کرد با توجه به گستره این سوادها، مفهوم کاربردی را مطرح کند که به نظر می‌رسد شاید این بهترین تعریف از سواد مطرح شده باشد. مفهوم سواد در این دوره این است که علاوه بر موارد قبلی تأکید یونسکو بر توانایی استفاده از دانش و مهارت و آموخته‌ها برای تغییر معنادار در زندگی است، یعنی اگر هر فردی

بالاترین مدارک دانشگاهی را داشته باشد؛ اما نتواند دانسته‌ها و دانش خود را برای تغییر در زندگی شخصی، اجتماعی و حرفه‌ای به کار بگیرد، عملاً سواد لازم را نخواهد داشت.

ظهور سواد‌های تخصصی بر حسب نیازهای زندگی روزمره

در چند دهه اخیر، ظهور سوادها نشان می‌دهد که با توجه به شرایط زندگی دنیای امروز هر یک از سوادها نقش خاصی را در زندگی ما ایفا می‌کند که به طور تخصصی مورد توجه قرار خواهد گرفت. در نظام آموزش و پرورش و نظام دانشگاهی تلاش می‌شود به‌طور مشخص بر روی بسیاری از این سوادها کار شود، اما چه میزان تغییر معنادار در خروجی‌های این نظام‌ها مشاهده می‌شود؟

یکی از مسائل مهم در آموزش، بحث ارتباطات بود که به نظر می‌رسد اگر مباحث مختلف اولویت‌بندی شود، مهم‌ترین بخش آن بخش ارتباطات خواهد بود. اگر ارتباطات به‌خوبی دیده و درک نشود و تحولاتی که می‌تواند در آینده ایجاد کند، طبیعتاً نمی‌توان بسیاری از این سوادها را به صورت معقول و منطقی در نظام آموزشی که قرار است پیشرو باشد، ایجاد کرد.

تحول آموزش‌ها متأثر از تحولات ارتباطی

ظهور عصر ارتباطات و پدیده آموزش الکترونیکی

آقای ویلبر شرام،^۱ مقاله‌ای با عنوان «The long time» نوشت که با اعداد گرد شده‌ای، تحولات ارتباطی را نشان می‌دهد. از زمان حرف زدن انسان تا نوشتن و اختراع خط حدود ۵۰ هزار سال، از اختراع خط تا صنعت چاپ حدود ۵ هزار سال، از اختراع چاپ تا امواج رادیویی حدود ۵۰۰ سال، از اختراع امواج رادیویی تا ابرکامپیوترها ۵۰ سال و از تغییرات سریع و عصر ارتباطات حدود ۵ سال به طول انجامیده است. ما باید بدانیم این تحولات روزبه‌روز در حال گسترش است، به‌ویژه در بحث ارتباطات و به‌تبع آن، نظام‌های آموزشی ما تحت تأثیر این تغییرات هستند. آموزش از راه دور مسئله تازه‌ای نیست. با نگاهی به گذشته متوجه خواهیم شد که: در نسل اول از سال ۱۸۵۰ تا ۱۹۶۰ با آموزش مکاتبه‌ای با ارسال بسته‌های فیزیکی آموزشی و بازگشت تکالیف به آموزش‌دهنده و ارزیابی آن آغاز شد.

در نسل دوم از ۱۹۶۰ تا ۱۹۸۵ که آموزش با نوارهای صوتی و تصویری و ارسال آن و در ادامه، استفاده از رادیو و تلویزیون آغاز شد.

1. Wilbur Schramm

در نسل سوم از سال ۱۹۸۵ تا ۱۹۹۵ شروع تعامل دوسویه و استفاده از اینترنت و ویدیو کنفرانس‌ها، استفاده از چندرسانه‌ای‌ها در آموزش و ظهور تلویزیونی تعاملی (ITV) شروع شد.

در نسل چهارم از سال ۱۹۹۵ به بعد که ظهور کامپیوترهای با پهنای باند وسیع و امکان برگزاری کلاس‌های مجازی با کیفیت بالای صوت و تصویر به صورت تعاملی (توسعه مفهوم آموزش الکترونیک، یادگیری الکترونیک، LMS و آموزش مجازی) آغاز شد.

نسل پنجم از سال ۲۰۱۰ به بعد که ظهور هوش مصنوعی و یادگیری هوشمند الکترونیک با تأکید بر نظام یکپارچه از دسترسی به انواع خدمات کلاس آنلاین، آفلاین، کتابخانه و واقعیت مجازی آغاز شد.

مفهوم آموزش الکترونیک

بالغ بر ۳۰ تعریف وجود دارد که نشان‌دهنده نبود یک تعریف واحد از آموزش الکترونیک و دارای طیف وسیعی از مفاهیم است. پایه‌ای که تقریباً همه روی آن تأکید دارند، بسترهای اینترنتی و استفاده از فضاهای آنلاین و اینترنت، اینترنت، اکسترانت برای آموزش و یادگیری است.

الزامات اجرای آموزش الکترونیک و تجارب دانشگاه پیام نور

آموزش الکترونیک در دانشگاه پیام نور هم جدی‌تر و هم زودتر از سایر ارگان‌های آموزشی آغاز شد. اما واقعیت این است که در این دانشگاه بسترها و زیرساخت‌ها به این نحو نبود که تمامی دانشجویان از آموزش الکترونیک استفاده کنند. در برخی دوره‌ها پیام نور بیش از یک میلیون دانشجو داشت و تا امروز که حدود ۵۰۰ هزار دانشجو در حال تحصیل است، بسترها و زیرساخت‌ها امکان ارائه خدمات به ۲۰ تا ۳۰ درصد این دانشجویان را فراهم می‌کرد. طبیعتاً تمرکز اولیه ما روی کارشناسی ارشد بود، اما با پاندمی کرونا این حوزه به مقاطع کارشناسی و دکترا هم توسعه پیدا کرد.

در بررسی‌هایی که در دانشگاه پیام نور داشتیم و تجربیاتی که دنبال شد، نیروی انسانی رکن اصلی و اساسی به شمار می‌رود. نیروی انسانی که باید برای آموزش الکترونیکی تربیت شود. مهم‌ترین چیزی که در این عرصه نیاز داریم، سواد ارتباطی و رسانه‌ای است. سواد جدید در حوزه دیجیتال به عنوان سواد رسانه‌ای و سواد دیجیتال تبدیل به یک زبان واحد در جهان شده است. متأسفانه ما این مسائل را در آزمون و خطا قرار دادیم و برای فرزندانمان در آموزش و پرورش و حتی نظام دانشگاهی جدی نگرفتیم. سواد ارتباطی و سواد رسانه‌ای باید وارد سرفصل‌های درسی نظام آموزش و پرورش و نظام دانشگاهی شود که با رویکرد آماده‌سازی افراد (دانش‌آموزان، دانشجویان، معلمان و نیروهای پشتیبان) است.

بحث فناوری هم بسیار حائز اهمیت است که بر زیرساخت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری مناسب تأکید دارد. ما در برخی زمینه‌ها به بهبود این بخش نیاز داریم. پداگوژی^۱، فن تعلیم و تربیت است. ما باید مطالعه کنیم و ببینیم چگونه می‌توان از الگوهای آموزشی مبتنی بر فضای مجازی و تولید محتوای مناسب بهره بگیریم. آنچه در فضای آموزشی دنیا بر آن تأکید شده و بیشترین اثر را در آموزش بسیاری از دروس دارد، تبدیل محتوا به داستان است. این کار بسیار دشواری است و نیازمند زمان زیادی است. یکی از ضعف‌ها در عرصه آموزش الکترونیک، تولید محتوای الکترونیکی است. باید دانست کلاس‌هایی که با روش سخنرانی و جنبه منتورینگ و حضور مربی و مدرس کنار فرد و آموزش مهارت‌ها وجود داشت، اگر بین این دو طیف فضایی در نظر گرفته شود و هرچقدر از کلاس‌های سخنرانی با شیوه گذشته در قالب تولید محتوای مناسب الکترونیکی جایگزین کرد، بخش و سهم بزرگی از فعالیت‌های نظام آموزشی در این عرصه قابل تأمین و تعریف خواهد بود. در بُعد اداری که یکی از مباحث جدی است، وجود ساختار سازماندهی مناسب اداری بسیار حائز اهمیت است. برای نمونه یکی از نظام‌های آموزشی در این زمینه به حدی درگیر شدند که در ساختارهای خود، بخش‌های اداره‌کننده مشخصی را تعریف کردند.

اجتماعی- فرهنگی: تا وقتی تمام جامعه برای این تغییرات آماده نباشند، چالش‌های زیادی به همراه خواهد داشت. شاید بتوان گفت فضای مجازی جای کلاس حقیقی را نخواهد گرفت، اما این مسئله به مطالعه زیادی نیاز دارد و نمی‌توان قطعی به این موضوع اذعان کرد. در برخی از دروس شاید فضای مجازی بهتر باشد و در برخی دروس مهارتی نیاز به بازنگری و تلاش بیشتری وجود دارد؛ اما در مجموع برای اینکه این اتفاق با پذیرش بالاتر و ظرفیت قوی‌تری انجام شود، چهار رکن معلم، شاگرد، خانواده و جامعه باید آگاه، مطلع و پذیرا باشند. رویکرد و حمایت‌های مدیریتی در برنامه‌ریزی و تخصیص‌های منابع لازم که بسیاری از امکانات زیرساخت سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در مدیریت منابع پیش‌بینی شود و البته پاندمی کرونا خیلی از دستگاه‌های آموزشی را وادار کرد به سرعت منابع جدیدی را اختصاص دهند و خود را در این مسیر قرار دهند.

اقتصادی: برآورد شرایط اقتصادی آموزش الکترونیک برای نظام آموزشی و مخاطبان آن پیش‌بینی شده است. در حال حاضر شاهد این مسئله هستیم یکی از چالش‌های افرادی که در بخش‌های فقیر و کم‌درآمد زندگی می‌کنند و در شبکه‌های مختلف آموزشی شرکت می‌کنند، تهیه ابزار و امکاناتی از جمله کامپیوتر، لپ‌تاپ و تبلت‌هاست.

حقوقی: توسعه محیط حقوقی مناسب مانند قوانین ارزیابی و امثال آن. ما هنوز هم در خصوص چگونگی پذیرش یک نمره و ارزیابی و ساماندهی آنها در حال کسب تجربه‌های جدیدی هستیم که در این زمینه با سواد دیجیتال و استفاده از فناوری‌هایی که چالش‌های حقوقی از لحاظ رسمیت ارزیابی‌ها، آموزش‌ها و حضور و غیاب‌ها مواجه هستیم، به تلاش بیشتری نیاز داریم.

محیط یادگیری: محیطی مناسب، یادگیرنده‌محور و مستقل از زمان و مکان. طبیعتاً هر قدر این محیط‌ها را در مقطعی مانند آموزش و پرورش در سطوح پایین‌تر متناسب با ظرفیت‌ها، کاربرپسندتر و کاربردی‌تر کنیم، اثر آن بیشتر خواهد شد.

سواد ارتباطی و رسانه‌ای: تأکید بر تعامل بین فراگیر، آموزش‌دهنده، رسانه‌های ارائه‌کننده محتوا، منابع یادگیری و محیط یادگیری نقش بسیار کلیدی دارد.

سواد ارتباطی در یک پژوهش به سه بُعد اصلی تقسیم شده است:

— ارتباط مبتنی بر حواس؛ در نظام آموزش و پرورش و نظام‌های دیگر تأکید ویژه‌ای بر این ارتباط شده است. اینکه چقدر از حس بینایی استفاده کنیم که به سواد بصری برسیم، از حس شنوایی چقدر استفاده کنیم و شاگردانی را تربیت کنیم که ارتباط سمعی را ترویج کنیم، همچنین سواد گویایی و سواد چشایی و سواد لامسه.

— ارتباط تخصصی؛ حوزه‌های تخصصی مانند سخن گفتن، نوشتن، روابط عمومی، سواد کار با فناوری اطلاعاتی و ارتباطی.

— ارتباط در سطوح مختلف؛ ارتباط فرد با خود، ارتباط فرد با دیگری، ارتباط فرد با گروه، ارتباط فرد با رسانه‌های جمعی و ارتباط فرافردی (ارتباط با غیر انسان از خدا تا حیوان و گیاهان).

در نظام آموزشی ما ضمن اینکه همه این ارتباطات مهم است و باید روی آن تأکید شود، تأکید ویژه‌ای در حوزه سواد تخصصی و کار با فناوری ارتباطی مورد توجه قرار گرفته که توانایی درک و کاربرد فناوری اطلاعاتی در برقراری ارتباط مؤثر است. این سواد زیرمجموعه متعددی با عناوین زیر دارد:

— سواد کامپیوتری؛

— سواد اطلاعاتی؛

— سواد دیجیتال؛

— سواد فناوری؛

— سواد رسانه کامپیوتری.

امروز به سرفصل‌های درسی جدی تبدیل شده که اگر از آن غافل شویم در این آموزش الکترونیک به نتایج مطلوبی نخواهیم رسید. کامپیوتر در حال حاضر انواع مختلفی دارد که باید در حوزه آموزش به این مسئله به طور جدی پرداخت.

جمع‌بندی

رویکردهای کلیدی سواد ارتباطی و رسانه‌ای در آموزش الکترونیک عبارتند از:

- به‌روز شدن با فناوری‌های ارتباطی؛
- توانایی کار با فناوری‌های ارتباطی رایج در آموزش الکترونیک؛
- درک الزامات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری مورد نیاز آموزش الکترونیک؛
- درک نشانه‌های استاندارد شده در فضای دیجیتال؛
- توانایی برقراری انواع تعامل متنی، صوتی و تصویری؛
- توانایی آموزش و یادگیری با کمک ابزارهای چندرسانه‌ای در محیط الکترونیک؛
- توانایی تولید محتوای الکترونیکی؛
- توانایی نقدی محتوای الکترونیکی؛
- توانایی استفاده از هر نوع فرصت آموزش آنلاین و آفلاین.

نقش والدین در کاهش اضطراب و ترس دانش‌آموزان در دوران کرونا

دکتر سیما فردوسی

روانشناس و استاد دانشگاه شهید بهشتی

ارائه بنده در خصوص نقش والدین در کاهش اضطراب و ترس در دانش‌آموزان است. در ابتدا تعریف علمی از اضطراب و تمایز آن از ترس را خواهیم داشت. بعضاً این دو مسئله مترادف با یکدیگر به کار برده می‌شوند که کاملاً اشتباه است و با یکدیگر متفاوت هستند. اضطراب، یک هیجان است؛ هیجانی که واکنش‌های فیزیولوژیکی، روانی و رفتاری در انسان ایجاد می‌کند. اضطراب با انتظار، ارتباط مستقیم دارد. گفته می‌شود اضطراب، انتظار به ستوه آورنده است. ترس، یک هیجان است؛ اما عامل ایجادکننده هیجان برای فرد مشخص است. آنچه در حال حاضر در جامعه بر روی دانش‌آموزان شاهد هستیم، ترس است. ترس از مبتلا شدن به کرونا، از دست دادن عزیزان، عدم ادامه دادن مدرسه و...

ترس یا اضطراب در حد طبیعی به هیچ عنوان مشکل تلقی نمی‌شود. اگر ترس یا اضطراب با عامل ایجادکننده آن هماهنگ باشد، مشکل نیست. اضطراب طبیعی انسان را وادار به تحرک و تکاپو می‌کند. اگر دانش‌آموز اضطراب نداشته باشد، سراغ درس و فضاهای مجازی آموزشی نخواهد رفت؛ بنابراین، صحبت ما روی اضطراب طبیعی نیست.

زمانی مداخله‌های درمانی یا مشاوره‌ای شروع می‌شود که اضطراب یا ترس از حد طبیعی خارج می‌شود. یکی از ویژگی‌های هیجان اضطراب این است که اضطراب به موارد دیگری تبدیل می‌شود. از جمله تبدیل شدن به سردرد، دل‌درد، مشکلات گوارشی یا حتی بیماری‌های دیگر. در بین دانش‌آموزان این نوع اضطراب‌های تبدیل‌شده به‌وفور دیده می‌شود. همچنین ممکن است اضطراب به رفتارهای منفی مانند پرخاشگری تبدیل شود. بسیاری از پرخاشگری‌های در سطح جامعه، زاییده اضطراب در فرد است.

مسلماً میزان بالای اضطراب روی یادگیری هم اثرگذار خواهد بود و تمام فرایندهای شناختی و عملیات اجرایی مغز مختل خواهد شد. بسیاری از دانش‌آموزان بسیار باهوش و بااستعداد هستند، اما به دلیل اضطراب و ترس در سطح پایین یادگیری قرار خواهند گرفت.

باید دید ریشه اضطراب در چیست؟ باید دانش‌آموزانی که دارای زمینه اضطراب از قبل بوده را از دانش‌آموزان دیگر متمایز کرد. دانش‌آموزانی که در خانواده ناآرام با مشکلات و تشنجات زیاد زندگی می‌کنند، دارای اضطراب هستند و در دوران کرونا این هیجانات تشدید می‌شود.

تحقیقات حاکی از این است هر زمان عدم قطعیت و غیرقابل پیش‌بینی بودن موضوع وجود داشته باشد، اضطراب به سطح بالایی خواهد رفت. برای نمونه، ما در بحران کرونا اطلاعات زیادی در اختیار نداریم و عدم قطعیت وجود دارد و غیرقابل پیش‌بینی است.

بنابراین اگر بتوان تأکید به خانواده‌ها و دانش‌آموزان این باشد که روی مواردی را که از کنترل ما خارج است، تمرکز نداشته باشیم. برای نمونه ما نمی‌توانیم تمام تمرکز خود را روی این مسئله بگذاریم که چه زمانی دارو یا واکسن کرونا وارد کشور خواهد شد؟

از آنجا که اضطراب قابل یادگیری است و بسیاری از مکاتب علم روانشناسی معتقدند اضطراب از طریق سرایت روانی انتقال می‌یابد؛ بنابراین اگر والدین اضطراب داشته باشند، مسلماً این اضطراب به فرزندشان نیز منتقل خواهد شد. بسیاری از استراتژی‌های مدیریت استرس کمک‌کننده خواهد بود که افراد تقویت شوند و در مقابل این مسئله دوام بیشتری بیآورند.

چند نکته در خصوص والدین

استراحت کافی؛ بسیاری از دانش‌آموزان و والدین شب‌ها دیر می‌خوابند. کاهش خواب شبانه تأثیر زیادی روی نوروترانسمیترهای^۱ مغز خواهد گذاشت و آنها را برای یادگیری ضعیف‌تر خواهد کرد و در مقابل استرس، تاب و توان کمتری خواهند داشت.

ورزش؛ شاید امکانات زیادی در فضای بیرون وجود نداشته باشد و صلاح نباشد دانش‌آموزان به بیرون بروند، اما در منزل باید تحرک وجود داشته باشد. بسیاری از دانش‌آموزان به دلیل عدم تحرک به چاقی مبتلا شده‌اند. این مسئله مزید بر علت خواهد شد و دانش‌آموزان را دچار مشکلات عدیده خواهد کرد. تغذیه مناسب؛ متخصصان تغذیه به این مسئله اشاره دارند که تغذیه باید مناسب باشد.

1. Neurotransmitter

مدیریت زمان؛ مدیریت زمان به افراد بسیار کمک می‌کند که با برنامه‌ریزی صحیح در امر یادگیری و آموزش از اضطراب و استرس کاسته شود.

ادراک زمان؛ بسیاری از دانش‌آموزان ادراک درستی از زمان ندارند. باید این بخش از آموزش هم در برنامه کار قرار داده شود.

انجام کارهای روزانه؛ والدین باید سعی کنند کارهای روزانه را به طور منظم و سر وقت انجام دهند. کار در منزل نباید تعطیل شود.

جایگزین کردن افکار مثبت؛ افکار منطقی و افکار مثبت باید جایگزین افکار منفی و غیرمنطقی شود. این کارها با تمرین قابل اجرا و انجام است که والدین باید هفته‌ای یک بار، دور هم جمع شوند و گفت‌وگوی خانواده شکل بگیرد و در خصوص تمرین جایگزین کردن افکار مثبت با افکار منفی با هم به بحث و گفت‌وگو بپردازند. هدف ما این نیست که از واقع‌بینی دور شویم، بلکه با دیدن واقعیات به پرسش‌های فرزندان پاسخ دهیم و تمرکز خود را روی پروتکل‌های بهداشتی بگذاریم. مسائلی که برای بشر قابل کنترل است، کاهش اضطراب را خواهد داشت که این مسئله کاملاً قابل کنترل است.

انعطاف‌پذیری توأم با قانون‌مداری در خانواده؛ زمان‌بندی کارهای داخلی منزل و قوانین درون خانواده باید به‌درستی انجام شود، اما والدین لزوماً از سخت‌گیری بیش از اندازه بپرهیزند. برای نمونه غذا خوردن، ساعت خواب، ساعت ورزش و ساعت تکالیف باید به‌موقع باشد. نیاز نیست دانش‌آموزان به شکل افراطی در مقابل اخبار قرار بگیرند. حتی والدین نیز نباید وسواس‌گونه به سراغ اخبار روز بروند، چراکه اضطراب دانش‌آموز افزایش خواهد یافت.

صحبت و گفت‌وگو؛ برخی از دانش‌آموزان به طور ذاتی کم صحبت می‌کنند و احساسات خود را بیان نمی‌کنند. به‌ویژه تا سن ۱۰ سالگی ممکن است توانمندی به کلام درآوردن احساسات خود را نداشته باشند. در چنین موقعیتی لازم است گفت‌وگوی خانواده صورت گیرد. اگر باز هم تمایلی به صحبت کردن نداشته‌اند، باید مداد رنگی و ابزار نقاشی در اختیار آنها قرار دهیم. بسیاری از بچه‌ها احساسات خود را با نقاشی نشان می‌دهند و ما از طریق تفسیر و تحقیق نقاشی‌های آنها پی به احساسات درونی آنها ببریم.

عدم تظاهر به عادی بودن مسائل؛ واقعیت این است که وضعیت عادی نیست و کاملاً بحرانی است؛ بنابراین، والدین نمی‌توانند تظاهر به عادی بودن داشته باشند؛ چراکه در این صورت از رعایت کردن پروتکل‌های بهداشتی غافل خواهند ماند.

باورها و اعتقادات و تمرین‌های دینی؛ باید روی این مسئله تأکید زیادی داشته باشیم. در تمام دنیا ثابت شده که باورها و اعتقادات و تمرین‌های دینی و مذهبی برای افراد آرامش ایجاد خواهد کرد. به‌ویژه افرادی که در سطح بالای اضطراب قرار دارند، می‌توانند با تمرین‌های دینی به آرامش برسند.

کم‌توانی برخی دانش‌آموزان در برابر حوادث؛ باید برای این دانش‌آموزان آموزش امید به زندگی داشته باشیم. معلمان از طریق شبکه‌های مجازی بحث امید به زندگی را فراموش نکنند و صرفاً روی مطالب درسی تمرکز نداشته باشند.

مشاهده دقیق رفتارهای فرزندان؛ اگر فرزندان از لحاظ روحی، روانی و رفتاری به سمتی پیش می‌روند که نگرانی ایجاد می‌کند، باید به مشاور مراجعه کرد. برخی اوقات فرزندان با والدین خود ارتباط برقرار نمی‌کنند، بنابراین باید از یک مشاور کمک گرفت.

حمایت‌های اجتماعی؛ باید روی این مسئله توجه ویژه داشته باشیم و از حالت مدرسه‌محوری به سمت خانواده‌محوری حرکت کنیم. لازم است که بر طرح نماد (نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان) مروری شود؛ بنابراین، مراقبت‌های اجتماعی در سطح اول در خانواده، سپس در مدرسه و در نهایت در اجتماع صورت گیرد. **وسواس‌گونه عمل کردن خانواده‌ها؛** بسیاری از خانواده‌ها برای رعایت پروتکل‌های بهداشتی، بسیار وسواس‌گونه عمل می‌کنند که این امر بهداشت روان دانش‌آموز را مختل خواهد کرد. اگر والدین نیاز دارند که با مشاوران در ارتباط باشند، مشاوران آنلاین وجود دارند و می‌توانند به این مشاوران مراجعه کنند.

صرف وقت بیشتر والدین با فرزندان؛ باید از این موقعیت به‌عنوان فرصتی استفاده کنند که بیشتر در خدمت فرزندانشان باشند و با هم گفت‌وگو کنند و دلگرمی بدهند و بحث امید به زندگی را داشته باشند تا فرزندان با خیال آسوده و خالی از اضطراب غیرطبیعی به امر آموزش خود بپردازند.

علاوه بر موارد فوق همچنین والدین باید موارد زیر را مد نظر داشته باشند:

الف- والدین از دعوا و مشاجره در حضور فرزندان بپرهیزند.

ب- والدین از شکایت کردن راجع به بیماری‌های خود بر حذر باشند.

ج- اخبار ناگوار را جلوی فرزندان عنوان نکنند.

د- مشکلات اقتصادی خانواده به شدت فرزندان را می‌ترساند. در حضور فرزندان این مسائل را باز نکنند.

ه- والدین از امر تربیت فرزندانشان در این ایام غافل نشوند تا فرزندان در بحران کرونا در فضای امن خانوادگی در کمال آرامش به امر تحصیل خود بپردازند.

آموزش در دوران پاندمی کرونا فرصت با چالش‌ها

در جمع‌بندی عرض می‌کنم والدین باید آموزش بیشتری ببینند و در طرح نماد آموزش والدین نیز پیش‌بینی شده است. طرح نماد باید بازبینی و بازنگری شود و مسائلی که در عصر دیجیتال باید به آنها اضافه شود یا بیشتر مورد توجه قرار گیرد و سواد رسانه‌ای را بالا ببریم تا والدین آموزش‌های درست و مؤثر به فرزندان خود داشته باشند.

پرسش‌ها و موارد مطروحه از سوی مخاطبان

آموزش‌های مجازی و الکترونیک موضوعی است که همه ما به آن مبتلا هستیم و ناخودآگاه به این فضا پرتاب شده‌ایم. از گذشته به ما گفته شد از دادن گوشی‌های همراه به بچه‌ها خودداری کنیم و از فضاهای مجازی دور نگه داریم، اما ناخودآگاه وارد این فضا شده‌ایم.

محتوای الکترونیک، فضا، نظارت، مدیریت و سواد رسانه‌ای می‌تواند جزء الزامات این حوزه باشد. با فرض بر درستی این مسئله، مهم‌ترین مشکلی که وجود دارد، برنامه شاد است. برنامه بسیار عالی و خوبی است و دارای پتانسیل‌های بالایی است، اما با زیرساخت‌های موجود و پهنای باند اکثر بچه‌ها امکان دسترسی به این شبکه را ندارند. ناخودآگاه معلمان، دانش‌آموزان را به فضاهای دیگری از جمله واتساپ، تلگرام و... سوق می‌دهند؛ بنابراین باید به زیرساخت‌ها توجه ویژه شود.

دکتر علیرضا کمرئی

فرمایشات خانم ملک‌پور درست است. شرایط زیرساخت‌ها از موانعی است که در بارگذاری و دانلود کردن مباحث آزردهنده است، اما با ۱۴ قابلیت که در دوره جدید به شاد اضافه شده محیط نرم‌افزار جذابی برای دانش‌آموزان ایجاد شده است و متناسب با نیازهای آنها این امکان را فراهم کرده تا به سهولت بیشتری از آن استفاده کنند.

در ارتباطی که وزیر آموزش و پرورش با وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات داشتند، سرعت اینترنتی این شبکه تا ۲۴۰ گیگابایت تقویت شده و بخشی از مشکلات در حوزه زیرساختی و ترافیک حل خواهد شد.

دکتر حمید قاسمی

این راهی است که ما مجبور به طی طریق آن هستیم و باید خود را آماده کرد تا با دست پر وارد این راه شویم. بسیاری از تهدیداتی که پیش‌تر برای بچه‌ها در نظر می‌گرفتیم، می‌تواند به فرصت تبدیل شود، به شرطی که نیازهای مختلف سواد خود را در آنها تعریف کنیم. محور در نظام‌های آموزشی برتر دنیا مانند فنلاند، آموزش از طریق بازی است. اگر از این فضای الکترونیک به خوبی بهره‌مند شویم، می‌توان بسیاری از بازی‌هایی که وقت زیادی از بچه‌های ما را می‌گیرد به فرصت تبدیل کنیم و متناسب با نیازهای آموزشی، بهترین آنها را انتخاب کنیم و در این زمینه گام‌های مؤثر و پیشتازی برداریم.

دکتر علیرضا آزموده اردلان

از آنچه گفته شد به این نتیجه رسیدیم که مزایای زیادی برای آموزش‌های الکترونیکی متصور است که از جمله به گریز از تعطیلی اشاره شد. اما این تنها مزیت آموزش الکترونیکی نیست و مسلماً این روش دارای مزایای بسیاری است که می‌توان به این موضوع اشاره کرد که مقید به زمان و مکان نیست و هر کس می‌تواند در هر مکان در کلاس و آموزش شرکت داشته باشد.

متأسفانه از آنجا که این روش مستلزم فرهنگ خاص خود است، زمان زیادی نیاز دارد تا از همه ظرفیت‌های آن به صورت واقعی استفاده شود. آنچه شاهد آن هستیم، روش حضوری است که به صورت الکترونیکی اجرا می‌شود و منجر به مشکلات زیادی شده است.

برای نمونه به دانش‌آموزان و دانشجویان گفته می‌شود در زمان خاصی حتماً در این فضا حضور داشته باشند، در صورتی که در روش الکترونیکی از آنجا که امکان ضبط کلاس و استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی وجود دارد، دانش‌آموزان و دانشجویانی که نمی‌توانند به صورت برخط حضور داشته باشند، بعدها از فایل ضبط‌شده و امکانات آموزش هوشمند الکترونیکی می‌توانند استفاده کنند و سؤالات در صورت عدم امکان پاسخ توسط سامانه می‌تواند برای پاسخ در اختیار اساتید و معلمان قرار گیرد.

بنابراین، زوایا و جوانب بسیاری برای چنین آموزش‌هایی متصور است و مسلماً این روش، برگشت‌پذیر نیست. به طور قطع و یقین ما در آینده شاهد مدارس دارای سیستم‌های هوشمند خواهیم بود و برای والدین و دانش‌آموزان این امکان وجود خواهد داشت که به جای ثبت‌نام در مدارس حضوری، فرزندان خود را در مدارس مجازی و هوشمند ثبت‌نام کنند تا فرزندان با آرامش و اضطراب کمتری به آموزش مشغول شوند.

آنچه در خاتمه باید به آن توجه شود استفاده از فرصتی که به واسطه الزام و شرایط به وجود آمده است تا ضعف‌های آموزشی رفع شود. سال‌هاست تفاوت سطح آموزشی در نقاط مختلف کشور به چشم می‌خورد. اگر بتوانیم از این فرصت بهینه استفاده کنیم تا دانش‌آموزان در دورافتاده‌ترین مناطق از طریق تبلت‌ها یا لپ‌تاپ‌هایی که به آنها داده می‌شود، امکان حضور در کلاس‌های درس بهترین مدارس در پایتخت یا مراکز استان شرکت را داشته باشند، به نوعی یک شبه ره صدساله رفته‌ایم و مشکل آموزش و پرورش در رساندن خدمات آموزشی به مناطق کمتر توسعه یافته را حل کرده‌ایم.

تصاویر منتخب

جمهوری اسلامی ایران
سازمان برنامه و بودجه کشور
معاونت توسعه منابع انسانی و پشتیبانی

سی و پنجمین نشست علمی تخصصی

جمهوری اسلامی ایران
سازمان برنامه و بودجه کشور
مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

آموزش در دوران پاندمی کرونا

فرصت‌ها و چالش‌ها

دکتر علی اصغر فانی-استاد دانشگاه و وزیر اسبق آموزش و پرورش
مدیریت آموزش و پرورش در شرایط عدم قطعیت و تغییرات سریع

دکتر سیمای فردوسی-استاد دانشگاه و روانشناس
نقش والدین در کاهش اضطراب و ترس دانش آموزان در دوران کرونا

دکتر سیدحمید قاسمی-استاد و رئیس مرکز تحصیلات تکمیلی دانشگاه پیام نور
اصول، ابعاد و الزامات آموزش الکترونیکی با تاکید بر سواد رسانه‌ای

دکتر علیرضا کمرئی-معاون آموزش متوسطه و رئیس ستاد پروژه مهر وزارت آموزش و پرورش
برنامه‌ریزی و سیاست‌های اجرایی آموزش و پرورش در دوران کرونا

مدیر علمی نشست

دکتر سعید طاهری

رئیس امور آموزش و پرورش عمومی، فنی
و حرفه‌ای سازمان برنامه و بودجه کشور

زمان: چهارشنبه ۹ مهرماه ۱۳۹۹ ساعت ۱۰ الی ۱۲

مکان: تالار کنفرانس مجازی مرکز به نشانی <https://connect.mporg.ir/dfrc>

آموزش در دوران پاندمی کرونا، فرصت باوچالش‌ها

